

ЗАСТОСУВАННЯ ПРОГРАМ ДОПОМІЖНИХ РЕПРОДУКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ: УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ

APPLICATION OF ASSISTED REPRODUCTIVE TECHNOLOGY PROGRAMS IN UKRAINE: MANAGEMENT ASPECTS

У статті розглянуто управлінські аспекти застосування програм допоміжних репродуктивних технологій (ДРТ) в Україні. Визначено, що нині в Україні найактивнішими суб'єктами є надавачі послуг, які визначають напрями розвитку управлінських відносин в сфері застосування ДРТ. Наголошено на потребі активізації діяльності органів влади щодо своєї ролі регулятора суспільних відносин в межах компетенції. Підкреслено, що в сучасних реаліях для визначення шляхів розвитку управління у сфері застосування ДРТ слід врахувати контекст післявоєнної відбудови. Для забезпечення якісного функціонування галузі охорони здоров'я пропонується декілька варіантів вирішення проблем: посилення децентралізації на основі ефективної підтримки органів державної влади; розширення свободи для автономної роботи лікарів; координація діяльності між ланками медичної допомоги; запровадження нових ролей в системі послуг охорони здоров'я; реабілітація та психічне здоров'я як пріоритети фінансування в державі.

Ключові слова: управління, програми, допоміжні репродуктивні технології, держава, охорона здоров'я.

The article discusses managerial aspects of the use of assisted reproductive technology programs in Ukraine. It was noted that it is now critically important for the natural recovery of the population of Ukraine to do everything possible to expand access to treatment, diagnosis and prevention of infertility, in particular with the help of programs of assisted reproductive technologies. It was determined that currently in Ukraine the most active subjects are service providers who determine the direction of development of management relations in the field of application of assisted reproductive technologies. The need to intensify the activities of the authorities regarding their role as a regulator of social relations within their competence is emphasized. Attention is focused on the development of a balanced regulatory toolkit of management, i.e. regulatory and legal acts of different legal force, follows organically from this. Attention was also drawn to the broad context of management in the field of application of assisted reproductive technologies. It is argued that within the scope of determining the priority directions for improvement of management in the field of application of assisted reproductive technology programs in Ukraine, it is expedient to develop not only medical, but also socio-humanitarian and socio-economic research on the evidence of certain reproductive health management practices. It is emphasized that in modern realities, the context of post-war reconstruction should also be taken into account in order to determine the ways of development of management in the field of application of assisted reproductive technologies. It was concluded that in order to ensure the high-quality functioning of the health care sector in the current realities, several options for solving the most acute problems are proposed: strengthening decentralization; expanding the space of freedom for autonomous work of doctors; establishment of coordination of activities between all links of medical care; introduction of new roles in the system of health care services; mental health as priorities for state funding.

Key words: management, programs, assisted reproductive technologies, state, health care.

УДК 351.77

DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.86-29>

Юкало В.В.

асистент кафедри регіонального та місцевого розвитку, Інститут адміністрування, державного управління та професійного розвитку Національного університету «Львівська політехніка»

Yukalo Volodymyr

Lviv Polytechnic National University

Постановка проблеми. Репродуктивність особи є важливим аспектом загального здоров'я нації та всього світу, і його збереження має стратегічне значення для забезпечення національної безпеки та досягнення Цілей сталого розвитку. Важливо акцентувати увагу на необхідності розширення доступу до лікування, діагностики та профілактики безпліддя, в тому числі шляхом впровадження програм допоміжних репродуктивних технологій (ДРТ), для сприяння природному відновленню населення України.

Україна зіштовхується з ситуацією, де багато аспектів суспільних відносин у сфері людської репродукції залишено на саморегулювання. Українське суспільство має чимало управлінських викликів у контексті використання ДРТ. Ці проблеми стосуються узгодження системи надання медичних послуг із сучасною медичною реформою, захисту прав майбутніх дітей, донорів репродуктивних клітин, пацієнтів, фінансування програм ДРТ та його джерел, статистичного контролю за застосуванням ДРТ, доступу до послуг для різ-

них соціальних груп населення та інших аспектів. Це вимагає уваги до регулювання управлінських відносин у сфері використання програм ДРТ в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемам управління у галузі охорони здоров'я присвячені дослідження таких українських вчених, як Бородін Є. [1], Вольська О. [2], Єна А. [6], Крук С. [5], Кукель Г. [4], Макашов В. [1], Прасол В. [3], Роледерс В. [4], Сабліна Л. [6], Семчук І. [4], Сидорчук О. [5], Солоненко І. [6], Чечерський В. [7] тощо.

Перелічені науковці досліджують питання управлінської діяльності щодо оздоровчої рухової активності населення у великих містах Європи; ефективності управління як результату суспільних процесів у державі; механізмів управління розвитком недержавного сектора охорони суспільного здоров'я в Україні; впровадження нових підходів до управління закладами охорони здоров'я в умовах ринку; соціально-економічних аспектів креативізації системи охорони здоров'я України;

сучасних та майбутніх викликів для управління у сфері охорони здоров'я; співвідношень прав людини на репродуктивне відтворення і репродуктивних прав людини. Проте питання управління застосування програм ДРТ в науковому дискурсі України комплексно не досліджувалися, що зумовило вибір напрямку даного дослідження.

Постановка завдання. Метою дослідження є обґрунтування управлінські підходи до застосування програм ДРТ в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній Україні ключову роль у формуванні управлінських відносин у сфері використання ДРТ відіграють надавачі послуг. Вони визначають стратегічні напрями розвитку цієї сфери. Представники науково-професійної спільноти та громадських організацій також активно звертаються до них та взаємодіють з ними. Однак їх вплив не завжди системний і зазвичай обмежується сферою інтересів конкретного суб'єкта.

Отже, першим кроком для оптимізації управління в сфері використання ДРТ є активізація діяльності владних органів у межах їх компетенції у ролі регуляторів суспільних відносин. Цей напрямок нерозривно пов'язаний з розробкою збалансованого регуляторного інструментарію, який включає нормативно-правові акти різного рівня юридичної сили.

Інституційний контекст включає в себе органи та установи, які розробляють регуляторні норми, такі як парламент, уряд, міністерства, агенції тощо. Процесуальний контекст визначає, як саме ці норми розробляються, обговорюються, приймаються та реалізуються, включаючи процес лобювання, громадського обговорення, експертну оцінку тощо. Змістовний контекст визначає, що саме закладено в цих нормах і який вплив вони мають на суспільство, включаючи розподіл інформації та влади, витрати та вигоди від альтернативних рішень. Кожна сфера регулювання має свій власний набір інституційних правил, які впливають на поведінку та мотиви суб'єктів відносин у цій сфері.

Ідеальним сценарієм розроблення державної політики у сфері використання ДРТ було б залучення в Кабінеті Міністрів України Міністерства юстиції або Міністерства охорони здоров'я разом із іншими відповідними міністерствами чи міжвідомчою групою. Оскільки демографічна ситуація в Україні є катастрофічною, це вимагає комплексного підходу з урахуванням як юридичних, так і медичних аспектів.

Вибір між Міністерством охорони здоров'я та Міністерством юстиції залежав би від того, як сприймається ДРТ: чи як медичне питання, чи як питання етичних та юридичних норм. Проте важливо, щоб розроблення законодавства не обмежувалося лише провайдерами послуг чи професій-

ними спільнотами, а було представлено як зміни до існуючих законів або як цілісний документ.

Вдосконалення управління в сфері використання ДРТ передбачає розгляд широкого контексту, включаючи зовнішні фактори. Це означає врахування наукового прогресу, громадського сприйняття, медійного висвітлення, формувальних подій та інших аспектів, які впливають на суспільний запит і можуть впливати на формування політики.

Наприклад, актуальні наукові дослідження можуть вносити важливі відомості про ефективність та безпеку різних методів ДРТ, що може впливати на розробку відповідних нормативних актів. Громадська думка та реакція на дану тему також має велике значення, оскільки вона може впливати на прийняття рішень політичними органами. Також важливо враховувати формувальні події, такі як судові рішення чи зміни в міжнародних стандартах, які також можуть визначати контекст для прийняття політичних рішень у цій сфері.

Так, політика, прийнята в сусідніх країнах, може суттєво впливати на формування управлінських відносин у сфері ДРТ та їх регулювання. Наприклад, законодавство щодо заборони абортів у Республіці Польща може викликати збільшений інтерес до лікування безпліддя за допомогою ДРТ в Україні.

Однак реакція на приклади з інших країн може бути різною. Деякі можуть використовувати ці приклади як моделі для наслідування, тоді як інші можуть розглядати їх як невдачі, які слід уникати. Таким чином, приклади політик з інших країн можуть слугувати як один із джерел інформації при формуванні власної стратегії, але кінцевий вибір завжди залежатиме від унікальних потреб та умов кожної країни.

Розвиток медичних, соціально-гуманітарних та соціально-економічних досліджень щодо застосування програм ДРТ в Україні є надзвичайно важливим для вдосконалення управління в цій сфері. Недостатня обґрунтованість законопроектів та відсутність конкретних доказів соціально-корисної виправданості підкреслює необхідність подальших досліджень.

Соціально-гуманітарні дослідження можуть допомогти розуміти соціокультурні та етичні аспекти застосування програм ДРТ, враховувати погляди та потреби суспільства. Соціально-економічні дослідження дозволять оцінити ефективність витрат на програми ДРТ та їх соціальний вплив на суспільство.

Отже, розвиток таких досліджень допоможе створити більш обґрунтовані та ефективні стратегії управління у сфері застосування програм ДРТ в Україні, що відповідатиме сучасним вимогам та сприятиме поліпшенню репродуктивного здоров'я населення.

Соціально-політичне засвоєння нових технологій, таких як допоміжна репродукція, є складним процесом, який впливає на формування політики в цій сфері. Розглядаючи досвід різних країн та міжнародних організацій, можна виділити низку чинників, що впливають на прийняття рішень та визначення типу політики. Ці чинники включають:

- різні питання, пов'язані з ширшим контекстом, таким як соціальні цінності та культурні особливості;
- етичні сумніви;
- релігійні переконання;
- економічну спроможність;
- переконання учасників та суб'єктів формування політики;
- час прийняття рішень.

Розуміння цих чинників є важливим для прийняття обґрунтованих та ефективних рішень у сфері регулювання застосування ДРТ, що відповідають потребам та цінностям суспільства. Такий аналіз дозволяє збалансувати інтереси різних сторін та врахувати всі аспекти впливу нових технологій на суспільство.

Так, культурні відмінності, традиції та суспільні звичаї грають важливу роль у формуванні управлінських відносин у сфері застосування ДРТ. Ці аспекти можуть бути ключовими у прийнятті та сприйнятті рішень про репродуктивне здоров'я.

Наприклад, вплив релігійних світоглядів на прийняття рішень про застосування ДРТ може бути вирішальним для багатьох осіб. Деякі громади можуть виділяти гроші на програми ДРТ менше через культурні чи релігійні переконання.

Одним із способів ефективного управління у цій сфері є розвиток збалансованої інформаційної політики, спрямованої на формування усвідомленого підходу до репродуктивного здоров'я серед населення. Це включає в себе не лише медичні аспекти, але й соціально-економічні та психологічні аспекти. Важливо вести дискусії про біоетичне підґрунтя застосування програм ДРТ та їх окремих медичних складових, щоб забезпечити врахування етичних аспектів у процесі ефективного управління в цій сфері.

Запровадження обов'язкового повідомлення до Державної служби статистики України щодо застосування програм ДРТ у приватному секторі надання медичних послуг дійсно є важливим кроком для забезпечення належного контролю та обліку в цій сфері. Недостатня кількість достовірних статистичних даних у цьому напрямку ускладнює аналіз та розробку ефективної політики в галузі репродуктивного здоров'я.

Збір такої інформації дозволить отримати об'єктивну картину щодо кількості та результатів проведених циклів ДРТ, криоконсервацій, ЕКЗ, а також важливу інформацію щодо донорів, суро-

гатних матерів та інших аспектів цього процесу. Це дозволить ефективніше впроваджувати заходи контролю та регулювання в цій сфері, а також сприятиме розробці більш точної та цілеспрямованої політики.

Збір повної та достовірної статистичної інформації є важливим кроком для забезпечення відкритості, прозорості та відповідальності у сфері застосування програм ДРТ, що сприятиме покращенню здоров'я та добробуту населення.

Впровадження нових технологій, включаючи програми ДРТ, є складним політичним процесом, який визначається учасниками регуляторного середовища. Цей процес може включати в себе різні внутрішні, регіональні, міжнародні або транснаціональні суб'єкти, які впливають на сприйняття та регулювання нових технологій.

Учасники такого регуляторного середовища можуть бути зацікавлені у розвитку або обмеженні використанні певних технологій з різних мотивів, таких як економічні інтереси, етичні чи релігійні переконання, соціокультурні чи політичні чинники.

Тому важливо усвідомлювати, що процес регулювання і сприйняття нових технологій не є неминучим результатом, а складним політичним процесом, вплив на який можуть мати різні учасники та інституції. Врахування цього аспекту дозволяє краще розуміти та управляти процесом впровадження нових технологій з метою забезпечення максимальної користі для суспільства.

Так, із зростанням ролі та застосування ДРТ в різних галузях, включаючи навіть немедичні сфери, важливо забезпечити надійне управління цими інноваціями. Успадковане регулювання може стати важливим інструментом для розробників політики у встановленні ефективного нагляду за новими технологіями.

При цьому важливо враховувати уроки та досвід інших юрисдикцій, оскільки впровадження ДРТ продовжується, і з'являється нова інформація про їх ефективність. Врахування сильних і слабких сторін успадкованого регулювання, а також його політичної прийнятності порівняно з іншими доступними політичними інструментами, є важливим кроком для осіб, які приймають рішення на всіх рівнях управління.

Такий підхід дозволить вибирати належні та раціональні шляхи розвитку, забезпечуючи ефективне управління та максимальну користь від використання ДРТ у різних галузях.

Враховуючи контекст післявоєнної відбудови, важливо спрямувати вдосконалення управління у сфері застосування ДРТ на відновлення систем охорони здоров'я та соціального захисту населення в Україні. Представимо деякі пропозиції для розв'язання найгостріших проблем у цій галузі, які включають:

1. Посилення децентралізації: спрощення доступу до медичних послуг у місцевих центрах, активна участь громад у визначенні потреб та управлінні закладами охорони здоров'я.

2. "Звільнення" лікаря: забезпечення лікарів більшою автономією у роботі та полегшення їхнього переходу до нових місць роботи, а також покращення обліку та доступу до інформації про медичний персонал.

3. Комунікація та координація: забезпечення ефективної комунікації та координації між усіма рівнями медичної допомоги, залучення громад у прийнятті рішень та обмін досвідом.

4. Запровадження нових ролей: розширення функцій медсестер та інших медичних працівників для покращення доступу до послуг охорони здоров'я.

5. Фінансування психічного здоров'я та реабілітації: надання пріоритетного фінансування з боку держави для підтримки програм з реабілітації та збереження психічного здоров'я населення.

Ці кроки можуть сприяти покращенню доступності та якості медичних послуг, а також ефективному управлінню системою охорони здоров'я в умовах післявоєнного відновлення.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, перелічені пріоритетні напрями вдосконалення управління у сфері застосування програм ДРТ є важливими для забезпечення якісної медичної допомоги, збалансованого ринку надання послуг та вирішення біоетичних питань. Ці заходи мають потенціал покращити управлінські відносини, забезпечити доступність та якість послуг, а також зменшити біоетичні протиріччя.

Крім того, вдосконалення управління у сфері застосування ДРТ може відігравати ключову роль у подоланні демографічної кризи післявоєнного періоду. Збереження генофонду нації та покращення динаміки біологічного відтворення населення є важливими національними завданнями, досягнення яких можливе через ефективне управління програмами ДРТ.

Отже, зазначені напрями мають потенціал позитивно вплинути на розвиток медичної галузі, а також на демографічну ситуацію в Україні, сприяючи збереженню здоров'я та динаміці національного населення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бородін Є., Макашов В. Управлінська діяльність щодо оздоровчої рухової активності населення у великих містах Європи: аналіз підходів. *Аспекти публічного управління*. Т. 8. № 6. 2020. URL: <https://aspects.org.ua/index.php/journal/article/view/841/818>. DOI: <https://doi.org/10.15421/1520120> (дата звернення: 15.04.2024).

2. Вольська О. Ефективність публічного управління як результат суспільних процесів у дер-

жаві. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2020 № 1. DOI: <https://doi.org/10.35546/kntu2308-8834/2020.1.1>

3. Прасол В.П. Механізми публічного управління розвитком недержавного сектора охорони суспільного здоров'я в Україні. Дис. на здобуття наук. ступ. канд. наук з держ. упр-ня. Харків 2021. URL: https://ipa.karazin.ua/wp-content/themes/education/filesforpages/science/dis_prosol_pod_ps.pdf (дата звернення: 15.04.2024).

4. Семчук І.В., Кукель Г.С., Роледерс В.В. Впровадження нових підходів до управління закладами охорони здоров'я в умовах ринку. *Ефективна економіка*. 2020. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7910> DOI: 10.32702/2307-2105-2020.5.88 (дата звернення: 11.04.2024).

5. Сидорчук О.Г., Крук С.М. Соціально-економічні аспекти креативізації системи охорони здоров'я України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2020. Вип. 30. С. 155–160.

6. Солоненко І., Сабліна Л., Єна А. Сучасні та майбутні виклики для публічного управління у сфері охорони здоров'я. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України*. 2020. Вип. 2. С. 100–109.

7. Чечерський В.І. Співвідношення права людини на репродуктивне відтворення і репродуктивних прав людини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2020. Серія ПРАВО. Випуск 61. Том 1. DOI: <https://doi.org/10.32782/2307-3322.61-1.12>

REFERENCES:

1. Borodin Ye., Makashov V. (2020). Upravlins'ka diyal'nist' shchodo ozdorovchoyi rukhovoyi aktivnosti naselennya u velykykh mistakh Yevropy: analiz pidkhodiv [Management activity regarding health-improving motor activity of the population in large European cities: analysis of approaches]. *Aspekty publichnoho upravlinnya*, vol. 8, № 6. Available at: <https://aspects.org.ua/index.php/journal/article/view/841/818> DOI: <https://doi.org/10.15421/1520120> (in Ukrainian)

2. Volska O. (2020). Efektyvnist' publichnoho upravlinnya yak rezul'tat suspil'nykh protsesiv u derzhavi [Effectiveness of public administration as a result of social processes in the state]. *Teoriya ta praktyka derzhavnoho upravlinnya i mistsevoho samovryaduvannya*, no. 1. DOI: <https://doi.org/10.35546/kntu2308-8834/2020.1.1> (in Ukrainian)

3. Prasel V.P. (2021). Mekhanizmy publichnoho upravlinnya rozvytkom nederzhavnoho sektora okhorony suspil'noho zdorov'ya v Ukrayini [Mechanisms of public management of the development of the non-state sector of public health protection in Ukraine]. *Dys. na zdobuttya nauk. stup. kand. nauk z derzh. upr-nya*. Kharkiv. Available at: https://ipa.karazin.ua/wp-content/themes/education/filesforpages/science/dis_prosol_pod_ps.pdf (in Ukrainian)

4. Semchuk I.V., Kukel G.S., Roleders V.V. (2020). Vprovadzhennya novykh pidkhodiv do upravlinnya zakladamy okhorony zdorov'ya v umovakh rynku [Implementation of new approaches to the management of health care facilities in market con-

ditions]. *Efektivna ekonomika*, no. 5. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7910>. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.5.88 (in Ukrainian)

5. Sydorchuk O.G., Kruk S.M. (2020). Sotsial'no-ekonomichni aspekty kreatyvizatsiyi systemy okhorony zdorov'ya Ukrainy [Socio-economic aspects of creativity of the healthcare system of Ukraine]. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu*, vol. 30, pp. 155–160. (in Ukrainian)

6. Solonenko I., Sablina L., Yena A. (2020). Suchasni ta maybutni vyklyky dlya publicnoho upravlinnya u sferi okhorony zdorov'ya [Current and future challenges

for public management in the field of health care]. *Zbirnyk naukovykh prats' Natsional'noyi akademiyi derzhavnoho upravlinnya pry Prezydentovi Ukrainy*, vol. 2, pp. 100–109. (in Ukrainian)

7. Checherskyi V.I. (2020). Spivvidnoshennya prava lyudyny na reprodutyvne vidtvorennya i reprodutyvnykh prav lyudyny [Correlation of the human right to reproductive reproduction and human reproductive rights]. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu. Seriya PRAVO*. Vyp. 61, vol. 1. DOI: <https://doi.org/10.32782/2307-3322.61-1.12> (in Ukrainian)